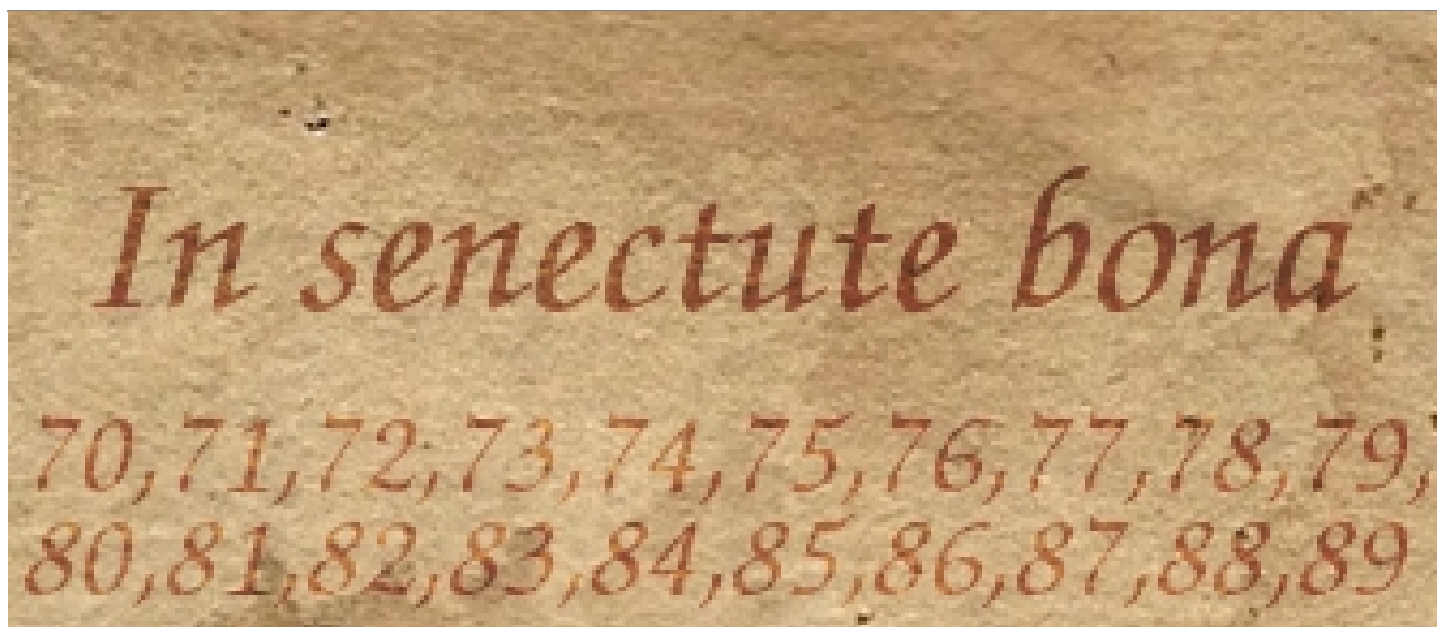

Aprofundint en l'expressió 'In senectute bona'

Autor: Francesc Magrinyà

Data de publicació: 16-01-2017

En Francesc Magrinyà ha completat la primera versió del seu article «“In senectute bona” també vol dir morir amb més de 80 anys». Aquí ha recollit noves dades on l'expressió llatina s'utilitza per designar persones que han mort tocant als 90 anys.

La majoria dels investigadors catalans que s'han ocupat de la vida del descobridor d'Amèrica han defensat que En Cristòfor Colom va morir a l'edat de 70 anys poc més poc menys. Per sostenir llur parer, tots ells han pres com a punt de referència la citació que fa l'historiador anomenat Andrés Bernáldez. L'expressió en concret està registrada a la seva obra *Historia de los Reyes Católicos don Fernando e Doña Isabel*, escrita el segle XVI, però que no va ser editada fins a mitjan segle XIX 1. La citació és la següent:

"El cual dicho almirante Christóbal Colon, de maravillosa memoria, natural de la provincia de Milán, estando en Valladolid el año 1506, en el mes de mayo, murió, in senectute bona, inventor de las Índias, de edad de 70 años, poco más o menos"2.

Ara bé, resulta curiós que a la plana següent de la mateixa obra de l'Andrés Bernáldez s'hi registri la defunció de l'Alfonso de Cárdenas, mestre de Santiago, amb un termes gairebé calcats:

"Murió el muy honrado cavallero, e muy leal a la Corona real, el maestro de Santiago Don Alfonso de Cárdenas de la villa de Llerena, de su muerte natural, en el mes de julio in senectute bona, de setenta años o poco menos o más"3-

Molts dels historiadors colombins de Catalunya han partit d'aquestes dues citacions per defensar que l'expressió morir "in senectute bona" volia dir a l'època –a final del segle XV i començament del XVI– que un decés "in senectute bona" es produïa a una edat que girava a l'entorn dels 70 anys. Amb tot, resulta que aquesta expressió d'"in senectute bona" també ha estat aplicada a persones que eren molt més velles i traspassaven en una edat molt més avançada. Per

exemple, entre 80 i 89 anys. Així, ja als nostres dies, ens ho fa saber el papa més estimat de la història, Joan XXIII, en unes cartes que va trametre als seus familiars i que van ser publicades i comentades per Loris Francesco Capovilla, arquebisbe de Chieti, Itàlia. El diari del Vaticà l'Osservatore Romano va reproduir-ne la introducció⁴. Entre altres coses, l'arquebisbe L. F. Capovilla hi escriu el següent:

"Aquestes cartes són, per dir-ho així, una mena de catecisme familiar [...]. El Papa Joan [...] per ser venerats entre els sants, en els nínxols de la Basílica [de Sant Pere]".

I més endavant, el cardenal reproduceix les paraules del Papa.

"Els meus pares arribaren a viure més enllà dels 80 anys; el meu avi patern va morir a l'edat de 89 anys, i jo vaig assistir-lo en els seus darrers moments. Els seus quatre germans van morir a l'edat de 88, 87, 86, 85 anys, com els patriarques. Van viure una vida en pau. "Vixerunt in pace longaeva, sepulti in senectute bona (cfr. Gen. 15-15)".

D'aquestes paraules se'n poden treure un seguit de conclusions.

Com deia, la primera és que l'expressió morir in senectute bona no reflecteix només el fet de morir a l'edat de 70 anys, sinó que com a mínim podem allargassar el període uns 20 anys més. També s'hi mor amb 84, 85, 86, 87, 88 i, fins i tot, 89 anys. Així, doncs, tenim constància de persones el traspàs in senectute bona de les quals es va produir amb gairebé 90 anys.

La segona és que el text traspua una gran religiositat cristiana, que es fa palesa no només a partir del fet que hi apareguin termes com "sants", "basílica [de Sant Pere]", "patriarques" o que qui les pronuncia sigui un papa profundament creient, sinó també perquè s'hi reproduïen mots de la Bíblia en llatí —llengua bàsica, com tothom sap, de les Escriptures del cristianisme occidental—. En concret, la frase en llatí pertany a la part de l'Antic Testament de la versió canònica del llibre sant, la Bíblia anomenada Bíblia Vulgata que va traduir Sant Jeroni. En efecte, tal com indica l'escript, els mots llatins pertanyen a un passatge del Gènesi (Gen.15-15) --per bé que no reproduïen exactament el versicle de la Vulgata, molt versemblantment perquè Joan XXIII citava de memòria— El Gènesi és, com se sap, el primer llibre de la Bíblia. I és en el Gènesi que hom descriu, entre moltes altres coses, la mort del patriarca Abraham, després de viure 176 anys, segons s'hi diu.

La tercera conclusió ve del fet que en el fragment s'hi parla de "patriarques" —el mot és en plural—. En altres mots, no només el patriarca Abraham sinó que també altres patriarques presents a la Bíblia van arribar a la mort, segons el llibre sagrat, d'un manera molt semblant. Per tant, la manera de morir in senectute bona d'aquests patriarques és descrita amb termes si fa no fa coincidents. Cito a continuació els passatges que he copiat d'una Vulgata online⁵ on apareix la nostra expressió..Per a la traducció al català m'he servit de la Bíblia Catalana Interconfessional⁶.

Gènesi: 15-15

Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.

"Tu (Abraham) moriràs en pau i et reuniràs amb els teus pares; t'enterraran després d'una vellesa feliç."

Gènesi: 25-8

Et deficiens mortuus est in senectute bona, propectaque aetatis et plenus dierum: congregatusque est ad populum suum.

"(Abraham) va morir carregat d'anys, després d'una vellesa feliç i es va reunir amb els seus."

Jutges: 8:32

Mortuusque est Gedeon filius Joas in senectute bona, et sepultus est in sepulchro Joas patris sui in Ephra de familia Ezri.

"Gedeó, fill de Joaix, va morir després d'un vellesa feliç; el van enterrar a Ofrà d'Abiézer, en el sepulcre del seu pare Joaix."

1 Paralipomenon (Cròniques: 29:28)

Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et divitiis, et gloria: et regnavit Salomon filius ejus pro eo.

“(David) va morir després d'una vellesa feliç, carregat d'anys, de riquesa i de glòria. I, en lloc d'ell, va regnar el seu fill Salomó”

Tobias (Tòbit) 14:13

Invenitque eos [soceros] incolumes in senectute bona: et curam eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum: et omnem haereditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum.

“(Tobies) va procurar als seus sogres una vellesa feliç i ell mateix els va tancar els ulls i va rebre tot el patrimoni de Ragüel. I va veure la cinquena generació: la dels fills del seu fill.”

La quarta i darrera conclusió és que l'expressió que venim comentant, més que fer referència a una edat concreta de morir de vell, més aviat qualifica la manera de morir d'aquestes persones ancianes. Els textos bíblics que acabo d'escriure així ho indiquen. També es desprèn aquesta idea de les paraules del Pontífex: la fórmula in senectute bona ha d'indicar una mort venerable, feliç o, fins i tot, santa i amb l'estimació de Déu, atesa la manera tan afectuosa i agraïda amb què Joan XXIII parla del final no tan sols dels seus pares sinó també de l'avi patern i els seus germans. Segons el Papa Joan XXIII, tots ells, en efecte, acabaren llurs dies després de viure en pau una vida longeva i a la manera dels patriarques. I, per això, foren sepultats "in senectute bona". És a dir, moriren i foren enterrats després que assoliren d'arribar a una venerable, santa i feliç vellesa.

Francesc Magrinyà i Rull

Notes:

1.- Historia de los Reyes Católicos Don Fernando e Doña Isabel, por Andres Bernáldez. Biblioteca de autores españoles de Manuel Rivadeneyra. Tomo LXX [...]

2.- Idem.

3.- Idem.

4.-Letters of Pope John XXIII to his family –EWTN.com

<https://www.ewtn.com/library/CHISTORY/LETTRJ23.HTM>

5.-Latin vulgate (Clementine)

<http://www.drbo.org/lvb/>

6.-La Bíblia. Bíblia Catalana. Traducció interconfessional. Associació Bíblica de Catalunya.

Editorial Claret. Societats Bíbliques Unides. Barcelona 1998.